

Teknologisk instrumentalisme: Synet på teknologi som rene instrumenter. Ifølge dette synet er det bruken vår av teknologi som forårsaker både de negative og positive konsekvensene. Ifølge instrumentalismen kontrollerer vi teknologien og den samfunnsmessige utviklingen gjennom politiske, etiske, juridiske og økonomiske virkemidler.

En sentral tanke i instrumentalismen er at teknologi er *verdinøytralt*. Det betyr at teknologier i seg selv verken er gode eller dårlige. En teknologi vil derfor være «god» når den anvendes til gode ting, og «dårlig» når den anvendes til noe som ikke er bra: En hammer er god hvis vi bruker den til å slå (eller trekke) spiker, og dårlig hvis vi bruker den til å slå noen i hodet (Pitt, 2023). Ut ifra dette synet er det som er avgjørende for teknologiens verdi, hvordan vi som enkeltindiver eller samfunn velger å bruke den.

I kontrast innebærer determinismen at teknologi er *verdiladet*. Teknologi endrer hvordan vi gjør ting: noe blir lettere å gjøre, eller mer attraktivt å gjøre, eller rett og slett mulig å gjøre. Ikke bare endrer teknologi hvilke ting vi gjør, men ofte må også dette gjøres på bestemte måter. Det innebærer at egenskaper ved teknologien legger begrensninger på hvordan den tas i bruk. En trapp er for eksempel en hjelpsom teknologi, for da kan vi bygge hus i flere etasjer. Men det forutsetter at man har fungerende bein. For en rullestolbruker vil en trapp være en påminnelse om hva hen ikke kan gjøre. For å kunne nyttiggjøre oss en teknologis muligheter må vi underordne oss de forutsetningene for bruken som er definert gjennom teknologien. Selv om det er våre handlinger som frembringer de gode eller dårlige konsekvensene, så er handlingene både

muliggjort og formet av teknologi. Derfor kan vi ikke si at teknologi er verdinøytralt eller bare rene hjelpemidler (Morrow, 2023).

Et alternativ: det relasjonelle teknologisynet

Teknologisk instrumentalisme og determinisme kan synes som to motpoler, men bygger på samme prinsipp: et skarpt skille mellom teknologi og menneske. Resultatet av denne splittelsen er at menneske–teknologi-relasjonen fremstår som en maktkamp: Enten dominerer vi teknologien (instrumentalisme), eller så dominerer teknologien oss (determinisme). Som med mange andre skarpe dikotomier, for eksempel substansdualismen (se 12.3), er det også grunn til å være skeptisk til denne.

En måte å avvise dikotomien på er å se på vårt forhold til teknologi som en samvirkning: Vi påvirker og former den teknologiske utviklingen, men vi blir også påvirket og formet av teknologien. Dette utgjør det vi kan kalle det **relasjonelle teknologisynet** (Ihde, 1990; Latour, 1994; Barad, 2007). Det innebærer at selv om våre individuelle og kollektive valg er påvirket av de mulighetene og begrensningene som vi har gjennom teknologiene, så kan ikke slike valg bare sies å uttrykke en teknologisk logikk. Tvert imot, slike valg uttrykker en menneskelig hensikt, ofte for å forme teknologibruken ut fra en menneskelig logikk. Men siden en slik forming vil være begrenset av egenskaper ved teknologien, må resultatet derfor ses som både menneskelig og teknologisk, ikke enten–eller.

Det relasjonelle synet aviser tanken om at teknologien er verdinøytral. Teknologier påvirker hvordan vi er i verden, og har derfor en verdiladet innvirkning. Men samtidig avvises det også at verdien av